

radi slikanja, marveč mu je epična zapoved dejanje, dogodek v času, ne izslikavanje v prostoru. V svojem pripovedovanju je trezen, sam stopa popolnoma v ozadje in se nikoli ne prikaže skozi dejanje; čista epika. Jezik je enostaven, blizu realnega vsakdanjega govora, brez umetničenja, nikdar lirično nabrekel, pogosto dramatično kra-

tek in napet. Najlaže bi ga označil s klasično mirnostjo, oplojeno z vsemi vrlinami realizma. Ko človek prebere Arlandovo knjigo, še veruje v možnost in pomembnost močnega romana, ki se zdi, da je bolj ko v iskanju originalnih snovi ali podajanju slasti, v urejanju in etičnem vrednotenju časa in njegovih problemov. J. Šolar

K R O N I K A

† ANTON LESKOVEC

Dom in svet je spet izgubil enega svojih dobrih sotrudnikov. Letos 23. januarja je umrl v drž. bolnici v Ljubljani Anton Leskovec, ki je v l. 1926 priobčil dramo »Jurij Plevnar«, naslednje leto »Kraljično Haris« in za letos pripravljaval socialno dramo »Močeradi«. V rokopisu je ostala tudi tridejanska ljudska igra »Vera in nevera«.

Anton Leskovec se je rodil 4. januarja 1891 v Škofji Loki. Ker je zgodaj izgubil starše, je svojo mladost preživel pri sorodnikih v Retečah pri Škofji Loki. Studiral je v Kranju in v Pragi. Vojno je vso prebil deloma na fronti, deloma v ital. ujetništvu in nato kot solunski dobrovoljec. Potem je stopil v državno službo. Po poklicu je bil finančni uradnik; več let je služboval v Mariboru, zadnji dve leti pa je bil predstojnik finančne oblasti v Radovljici. Kljub naporni službi, odtrgan od vseh literarnih zvez, se je živo ukvarjal z literaturo in neprestano snoval, v kolikor ga ni pri delu ovirala težka želodčna bolezen. Letos začetkom januarja se mu je naenkrat predrla na želodcu velika rana, ki jo je nevede nosil že več let; prepeljali so ga v bolnico, a tudi težka operacija ga ni rešila. Po hudem štirinajstdnevem trpljenju je izdihnil in 23. januarja smo ga pokopali pri Sv. Križu. Njegovega pogreba se je poleg književnikov in drugega občinstva udeležilo zelo številno odposlanstvo iz Radovljice, kjer so Leskovca kot človeka in uradnika globoko spoštovali in ljubili. Pokopan je bil tudi z vojaškimi častmi.

Človeško in književno podobo Antona Leskovca je v kratkih obrisih podal France Koblar, ki se je v imenu »Doma in sveta« poslovil ob njegovem grobu:

Vta prezgodnji grob smo položili Antona Leskovca, tihega in dobrega človeka, ki je ob zunanosti in napuhu tega življenja hotel biti tako malo znan.

Zelo pozno je stopil v javnost; šele dobra tri leta se je imenovalo njegovo ime v sodobni slovenski književnosti, pa je povsod dobivalo priznanje in vzbujalo mnogo lepih upov. V tej kratki dobi svojega javnega dela je Anton Leskovec dovršil troje dramatičnih umetnin: »Dva bregova«, ki sta si osvojila tudi oder, drugi drami pa je priobčil Dom in svet. Pripravljaval in deloma skončal je še nova dela, jih tiho in vztrajno oblikoval, toda smrt je nepričakovano pretrgala njegovo življenje. Lahko rečemo, da je slovenski narod izgubil z Antonom Leskovcem darovitega pisatelja.

Anton Leskovec je ostal zvest vzorom in duhovnim naporom tiste naše predvojne akademske mladine, ki je z velikim idealizmom in podrobnim delom dvigala izobrazbo in narodno zavednost širokih ljudskih množic, zato je tudi potem, ko je dozorel, dobilo vse njegovo literarno delo izrazit pečat etične in socialne poglobitve. Z dramatično doslednostjo in neizprosnostjo, s težko in tehtno besedo je odkrival zakonitosti in skrivnosti življenja; s svojim delom je skušal pretresati, čistiti in dvigati. Dramatik Anton Leskovec bo zato našel priznano mesto v slovenski književnosti.

Zistimi mladostnimi vzori je bil Anton Leskovec kot zrel mož tudi v vsem svojem poklicnem delu pravi ljudski človek, zato mu bodo ohranili lep in hvaležen spomin vsi, ki so ga kdaj samo srečali v življenju.

Tihi, dobri naš prijatelj in tovariš Tone! Obžalujemo ob Tvojem grobu vse, katerim Te je smrt tako naglo iztrgala, obžalujemo, da je ustavila Tvoje delo; ne obžalujemo Tebe, ki si dobro dopolnil svoj tek življenja in si že razrešil svoj zadnji in največji dramatični konflikt, ko se je Tvoja duša osvobodila telesa in se potopila v srečo božjih skrivnosti. Ko se v imenu Doma in sveta poslavljam od Tvojega groba, nas vodi pot dalje v plemenit boj za ideje, nazore in vzore; Tvoj spomin in Tvoja duhovna pričujočnost bosta živela z nami. Pomagaj nam!

Daljšo študijo o Leskovčevem literarnem delu bo priinesel Dom in svet v prihodnji številki.

N O V E K N J I G E

S L O V E N S K O S L O V S T V O

Janez Jalen: Ovčar Marko. Povest. Mohorjeve knjižnice, 26. zvezek. Založila Družba sv. Mohorja. Celje, 1929. — Pričujoča povest ni zanimiva le zaradi avtorja, ki nam je z njo podal svoj prvi večji pripovedni tekst, s čimer je morebiti našel zase najprimernejšo obliko, nam pa tudi do neke mere spopolnil željo po takem konceptu izpod njenega peresa. A tudi sicer, s splošnega literarnega vidika je treba ugotoviti, da naše pripovedništvo zadnjih let ni prebogato z deli, ki bi bila motivno, vsebin-

sko in oblikovno zanimivejša nego je »Ovčar Marko«. Res, da značilnosti katerekoli literarne smeri same po sebi še ne morejo biti merilo umetniške kvalitete, in to celo tedaj ne, kadar so revolucionarna novost. Zato moramo vkljub napakam, ki jih delo ima vrhu tega, da ni novo v literarno-prodornem zmislu, poudariti tudi njegovo literarno vrednost. Povest je zaslužila ponatis ne samo kot sveže slovensko čtivo, marveč tudi kot solidna, literarna kvaliteta. A zgolj zunanje dejstvo, da je povest najprej izhajala v »Mladiki«, nikakor ni zadostno opravičilo za splošno sodbo, češ, da je to delo »ljudska povest«. Ta naziv se mi zdi za Jalenov spis netočen in celo krivičen radi pomena, ki ga ima v naši literarno-

kritični tradiciji. Njega vendar ne more zadevati očitek kakršnegakoli, bodisi narodnega, moralnega ali verskega didaktično utilitarističnega cilja. Ta poteza pa je za tako zvano ljudsko povest bistvena tudi tedaj, kadar se dvigne do umetniških meja. Zato trdim, da more za Jaleno biti izraz »ljudski« samo ideološka, ne literarna oznaka.

Pri njem res da pogrešamo lahkotnosti in intuitivne neposrednosti, teh dveh najvidnejših in najbistvenejših črt vseh samorodnih umetniških del, ki so bila rojena »iz viharja«. To je prvi značilni podarek pisateljeve literarne osebnosti. Pisatelj je po moji sodbi ali genij ali talent ali epigon. Jalen je v vrsti talentov. Zanje je značilno, da se znajo okoristiti z danimi izsledki in ker niso stvaritelji, ki jim je odkrivanje novih potov in možnosti notranji zakon, zato je vsa njihova moč poudarjena v skrbnem oblikovnem prizadevanju. Tudi Jalenovo delo razodeva v prvi vrsti vtis formalne virtuoznosti in priča manj o elementarni duhovnosti. Brez vplivov ga niti ni mogoče razumeti, bodisi če se oziramo na osnove življenjskega pojmovanja, bodisi če zasledujemo oblikovni princip. Toda, ko grabi za heterogenimi elementi sodobne in pretekle literarne kulture, se ne zruši v brezobraznost in brezosebno epigonstvo. Njegova osebnost z lastno značilnostjo ostane vidna v vsem oblikovanju in se motivno in stilno kaže v osebno-enotnem nastroju.

Po snovnem in vsebinskem poudarku moremo spis nazvati solnčno povest naše zemlje v okviru gorá in idilično sliko kmečko-pastirskega primitivizma. S tem je izražen samo osnovni značaj povesti, toda na tej osnovi nam takoj postanejo vidne prav tako poteze pisateljeve duševnosti kakor se nam razodenejo idejno-formalni elementi in iz njih vrline ter nedognanosti pričujočega dela. Te pozitivne in negativne črte bodo najbolj razvidne, če opozorim na nasprotja, ki jih je v povesti nemalo in ki se kažejo v obdelani snovi, v slogu in v gradnji. Da jih pisatelj ni izravnal in premagal, ni samo nedostatek literarnega razmaha, marveč se v tem razodevajo i osnove njegove duševnosti. Kakor pa sem rekel že poprej, predstavlja pisatelj duševni svet spojitve heterogenih elementov in je radi tega omenjena neenotnost bistvena značilnost njegove osebnosti in izraz njene osnovne usmerjenosti. Naj povem, da Jalenu manjka popolnoma intuicija dionizijskih narav. To se je očitno pokazalo že v njegovih dramskih delih, ki so zasnovana bolj na zavestnem kot na elementarnem ustvarjanju in utemeljena bolj po dogodkih in epiki kot zasidrana v osebni človeški problematiki, kjer drama temelji, a hkrati še naslonjena na ideološke temelje. Zdi se, da se avtor tudi v povesti ni izneveril samemu sebi, le da pomeni nova literarna oblika zanj ugodnejše perspektive. A jasno je na prvi pogled, da pisatelj, čigar sestavine niso dinamičnega značaja, ne more biti realist, ne naturalistični ne duhovni, ampak nasprotno, da se umetniško najlaže izživlja, če se usmeri romantično in idealistično. In v tej smeri je poudarjen tudi »Ovčar Marko«, saj raste, v kolikor ga pri tem ne ovirajo nasprotni poudarki, v apoteozo primitivizma, prirodnosti in zdravja. To je sicer utemeljeno v snovi, a nedvomno je, da je avtorja ta snov privlačevala prav zaradi notranje sorodnosti. In če je pisatelj hotel podati ta svet, kakor je zaživel v njem, ni mogel tega storiti drugače nego v idealizirani podobi. Realistična usmerjenost bi vendar podrla temlja, na

katerih je zgrajena iluzija te povesti. Prav historizem »zlate dobe«, ki naj bi bil menda potrdilo za njeno resničnost, je po svojem bistvu romantičen in iluzoren. In tu mi je zdaj mogoče opozoriti na napake.

Ne glede na to, da je idilično snov zagrabil premalo naiven in premalo neposreden oblikovatelj, radi česar je povest neredko samo hladno stilizirana, je treba na njej ugotoviti zlasti še neenotnost v kompoziciji in stilu. Zdi se, da je neskladje že prav v naslovu povesti, ker ne zajema celote, a tudi ne glavnega poudarka povesti: usoda ovčarja Marka, dasiravno je podčrtana, ni glavno osišče dela, vsaj ne od vsega začetka. Vse kaže, da je ta povest najprej zasnovana kot kolektiven koncept, podoba kmečko-pastirskega primitivizma, sociološko, a ne individualno zasidrana. Za to govori marsikaj. Prvič povest ni grajena dinamično in dramatično, njeni ljudje niso problematični, ne vrtajo vase, da bi odkrili zakon svojega življenja in narave. To je v skladu z osnovami primitivizma. Ljudje so tukaj enostavni in zgrajeni, njihovo življenje ne pomeni zakona, marveč je razumljivo prav za prav le izven človeka iz zakonov naravnega in moralnega reda. Zato so tudi dogodki v prvi vrsti ponazoritev vsebinskih temeljev povesti, prav tako pa bi moglo biti tudi narobe. Vsa problematika je v tej povesti objektivnega značaja in ni individualna borba: življenje samo uravna vse spore pred očmi človekovimi, ker jih tudi samo prinaša s seboj. Človek pa je pred njim cel v svojem primitivnem nagonem, čustvenem in miselnem svetu. Iz njega si tolmači vse izpremembe in naključja življenja. Tudi tragika je v tem svetu le usodnost, objektivno razumljiva v življenju, v človeku zanj ne najdemo ne vzroka ne pojasnila. In to je tudi v skladu z idejnimi osnovami prikazanega življenja, kjer se borita zloba in dobrota vedno z zmago slednje in se tudi vse smešne in žalostne strani življenja razrešijo enako v pozitivnem zmislu, da je s tem potrjena harmonija idilično primitivnega sveta. Tudi razvojni poudarki zgodbe so dani od zunaj, po času, v katerem se vrše dogodki. Ko se zaokrene leto v naravi, mora tudi stopnjevanje dogodkov doseči vrh: to je zakon te primitivne kompozicije. Toda naslov, prolog in epilog kažejo drugam, v individualni poudarek. In zares, kakor je izprva genius loci tvoril središče povesti, tako se pozneje to njeno težišče prenese na individualno usodo ovčarja Marka. Kajpada sedaj pogrešamo psiholoških osnov, in ljudje, kakor so očrtani, so preostro in celo neverjetno poudarjeni drug proti drugemu. In poetizem, ki je bil v skladu z romantično kontično zasnovno idealiziranih ljudi in dogodkov, se prav radi drugih osnov, izprevrže v sentimentalizem. Priznati pa je treba, da je prav ta poetizem ustvaril v tej povesti prelepe opise prirode in gorá. Kakor polshišni dialog, se zdi, je ta vzporeditev ljudskih prizorov in slik prirode, nad katerimi drhti pristno lirično občutje. A to nič ne moti epične celote povesti, ker se dogodki in slike epizodično vrstijo v sklenjeni zaporednosti. Prav zato se zdi, da poglavja v tej povesti niso nastala organsko iz snovi — pisatelju je bilo brez spremembe teksta mogoče združiti prvotno štirinajsto in petnajsto poglavje v eno —, marveč temelje vse bolj na romantičnih osnovah sloga, na kar bi se dalo sklepati tudi iz nemalo poetičnih naslovov.

France Vodnik